

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ VILNIAUS PATAISOS NAMUS IR KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS

2016-12-20 Nr. 4D-2016/1-1239
Vilnius

I. SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2016 m. rugsėjo 8 d. gavo X (toliau vadinama – Pareiškėjas) skundą dėl Vilniaus pataisos namų pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su Pareiškėjo kreipimosi nagrinėjimu ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau vadinama – Kalėjimų departamentas) prevencinės grupės (toliau vadinama – Prevencinė grupė) pareigūnų veiksmų, susijusių su bendrosios kratos atlikimu Vilniaus pataisos namuose (toliau vadinama – Skundas).

2. Pareiškėjas Skunde nurodo, kad:

1) 2016 m. birželio 22 d. Vilniaus pataisos namų drausmės grupėje buvo atliekama bendroji krata, kurios metu Prevencinės grupės pareigūnai prieš jį ir kitus nuteistuosius vartojo fizinį smurtą. Jam padarytus sužalojimus užfiksavo Vilniaus pataisos namų Sveikatos priežiūros tarnybos darbuotojai medicininėje kortelėje ir Lazdynų ligoninės darbuotojai;

2) dėl šio įvykio buvo paskelbęs bado akciją;

3) dėl šių įvykių kreipėsi į Vilniaus pataisos namų administraciją, prašydamas paaiškinti, dėl kokių priežasčių buvo vartojamas fizinis smurtas. Atsakymo į šį kreipimąsi negavo.

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo išsiaiškinti Skunde išdėstytas aplinkybes.

II. TYRIMAS IR IŠVADOS

Nustatytos reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2016 m. spalio 4 d. raštu Nr. 4D-2016/1-1239/3D-2796 kreipėsi į Vilniaus pataisos namų direktorių, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2016 m. spalio 24 d. Seimo kontrolierius gavo 2016 m. spalio 21 d. Vilniaus pataisos namų raštą Nr. 9-6012(05) „Dėl informacijos pateikimo“, kuriame nurodoma:

4.1. 2016 m. birželio 22 d., vadovaujantis Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Kalėjimų departamento direktoriaus 2014 m. rugsėjo 10 d. įsakymu „Dėl laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo“ Nr. V-362 (toliau vadinama – Apsaugos ir priežiūros instrukcija), VIII skyriaus „Kratų ir apžiūrų atlikimas laisvės atėmimo vietose“ nuostatomis, pasitelkiant Prevencinės grupės pareigūnus, Vilniaus pataisos namų drausmės grupės kameroje ir kamerų tipo patalpose buvo atlikta bendroji planinė krata;

4.2. bendrosios kratos atlikimo metu pareigūnai neužfiksavo nė vieno incidento, kurio metu būtų panaudotos specialiosios priemonės arba koviniai imtynių veiksmai;

4.3. pateikti vaizdo įrašų kopijų nėra galimybės, kadangi, vadovaujantis Vilniaus pataisos namų direktoriaus 2015 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 3-330 „Dėl Vilniaus pataisos namų vaizdo stebėjimo sistemų“, vaizdo stebėjimo sistemoje įrašai saugomi 20 kalendorinių dienų;

4.4. 2016 m. birželio 22 d. Pareiškėjas kartu su kitais nuteistaisiais paskelbė bado akciją dėl jų manymu, neteisėtų pareigūnų veiksmų. 2016 m. liepos 4 d. Pareiškėjas nutraukė badavimą. Atsižvelgiant į tai, kad Pareiškėjas nutraukė bado akciją ir „išnykus 2016 m. birželio 23 d. pareikšime nurodytoms badavimo priežastims“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta), raštiškas atsakymas į pareiškimą Pareiškėjui nebuvo įteiktas.

5. Seimo kontrolierius 2016 m. spalio 4 d. raštu Nr. 4D-2016/1-1239/3D-2794 kreipėsi į Kalėjimų departamento direktorę, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2016 m. spalio 28 d. Seimo kontrolierius gavo 2016 m. spalio 27 d. Kalėjimų departamento raštą Nr. 1S-4258 „Dėl informacijos pateikimo“, kuriame, be kitų aplinkybių, nurodoma:

5.1. „Paiškiname, kad Vilniaus pataisos namuose 2016 m. birželio 22 d. atliekama bendroji krata Kalėjimų departamento prevencinės grupės pareigūnų filmuojama nebuvo, nes įpareigojimo filmuoti tokio tipo kratas teisės aktai nenumato“;

5.2. „Kalėjimų departamento prevencinės grupės pareigūnai dėvi juodos spalvos kombinezoną bei juodos spalvos viso kūno apsaugas su šalmu. Po šalmu dedamas pošalmis, kuris dalinai dengia veidą. Kiekvieno pareigūno šalmas yra sunumeruotas, pagal kurį pareigūnas lengvai identifikuojamas.“

6. Kartu su 2016 m. spalio 27 d. Kalėjimų departamento raštu Nr. 1S-4258 „Dėl informacijos pateikimo“ buvo pateiktas Kalėjimų departamento direktoriaus 2016 m. birželio 21 d. įsakymas Nr. V-210, kuriame, be kitų aplinkybių, nurodoma, kad Kalėjimų departamento Priežiūros skyriaus pareigūnams E. G., D. J., R. B. ir A. J., Kriminalinės žvalgybos skyriaus pareigūnui I. K., Imuniteto skyriaus pareigūnui V. Š. (Seimo kontrolieriui pareigūnų vardai ir pavardės žinomi) 2016 m. birželio 22 d. buvo pavesta vykti į Vilniaus pataisos namus užtikrinti vidaus tvarką kratų metu bei užkardyti galimus teisės pažeidimus.

7. Seimo kontrolierius 2016 m. spalio 21 d. raštu Nr. 4D-2016/1-1239/3D-2959 kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinio teismo pirmininkę prašydamas atsakyti, ar Vilniaus apygardos administraciniame teisme gautame Pareiškėjo skunde išdėstytos aplinkybės yra susijusios su skunde Seimo kontrolieriui išdėstytomis aplinkybėmis. 2016 m. spalio 28 d. Seimo kontrolierius gavo Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. spalio 27 d. raštą Nr. I-8940-821/2016 „Dėl informacijos pateikimo“, kuriame nurodoma: „Vilniaus apygardos administraciniame teisme 2016 m. rugsėjo 20 d. priimtas nagrinėti pareiškėjo X skundas ir jo patikslinimas atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai Vilniaus pataisos namų ir Kalėjimų departamento [...], dėl neturtinės žalos, kildinamos dėl Prevencinės grupės pareigūnų kratos metu panaudoto fizinio smurto, atlyginimo.“

Kartu su šiuo raštu Seimo kontrolieriui pateikta: Pareiškėjo skundo ir jo patikslinimo kopija; Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. rugsėjo 20 d. nutarties priimti nagrinėti Pareiškėjo skundą kopija.

Skundo tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

8. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau vadinama – Seimo kontrolierių įstatymas):

17 straipsnis „Atsisakymas nagrinėti skundą“

„1. Seimo kontrolierius ne vėliau kaip per 7 darbo dienas nuo skundo gavimo dienos priima sprendimą atsakyti nagrinėti skundą, apie tai informuodamas pareiškėją, jeigu: [...] 4) skundas tuo pačiu klausimu buvo išnagrinėtas ar yra nagrinėjamas teisme; [...];

[...]

4. Jeigu skundo tyrimo metu paaiškėja šios straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės, tyrimas nutraukiamas.“

9. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau vadinama – Viešojo administravimo įstatymas):

9.1. 2 straipsnis „Pagrindinės šios įstatymo sąvokos“

„12) administracinės procedūros sprendimas – administracinis sprendimas, kurio priėmimu baigiama administracinė procedūra“;

9.2. 3 straipsnis „Viešojo administravimo principai“

„Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais:

1) įstatymo viršenybės. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais; 2) objektyvumo. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; [...]; 4) nepiktnaudžiavimo valdžia. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų; [...];

9.3. 19 straipsnis „Administracinė procedūra ir jos dalyviai“

„1. Administracinė procedūra – pagal šį įstatymą viešojo administravimo subjekto atliekami privalomi veiksmai nagrinėjant asmens skundą ar pranešimą apie viešojo administravimo subjekto veiksmis, neveikimu ar administraciniais sprendimais galimai padarytą asmens, nurodyto skunde ar pranešime, teisių ir teisėtų interesų pažeidimą ir priimant dėl to administracinės procedūros sprendimą. [...];“

9.4. 20 straipsnis „Asmens, dėl kurio yra pradėta administracinė procedūra, teisės ir pareigos“

„1. Asmuo, dėl kurio yra pradėta administracinė procedūra, turi teisę: [...]; 7) prašyti viešojo administravimo subjektą, pradėjusį administracinę procedūrą, ją nutraukti; 8) gauti administracinės procedūros sprendimą; 9) įstatymų nustatyta tvarka apskųsti priimtą administracinės procedūros sprendimą, jeigu sprendimas neatitinka įstatymų ar kitų teisės aktų reikalavimų, arba apskųsti pareigūno, valstybės tarnautojo ar darbuotojo veiksmus, jeigu jie turi piktnaudžiavimo ar biurokratizmo požymių (kaip jie apibrėžti Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatyme) [...].“

10. Kalėjų departamento Imuniteto skyriaus nuostatai, patvirtintų Kalėjų departamento direktoriaus 2016 m. rugpjūčio 23 d. įsakymu Nr. V-293:

10.1. 8 punktas „Pagrindiniai Imuniteto skyriaus veiklos tikslai“

„8.2 organizuoti ir vykdyti personalo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, tarnybinių nusižengimų ir darbo drausmės pažeidimų prevenciją ir tyrimą;“

10.2. 9 punktas „Imuniteto skyrius, įgyvendindamas nustatytus veiklos tikslus, vykdo šias funkcijas“:

„9.7. Kalėjų departamento direktoriaus pavedimu atlieka tarnybinius patikrinimus dėl personalo tarnybinių nusižengimų ir darbo drausmės pažeidimų;

[...]

9.16. kontroliuoja, kaip įstaigų personalas laikosi Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo, Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų valstybės tarnautojų ir pareigūnų etikos principų [...];“

[...]

9.18. Kalėjų departamento direktoriaus pavedimu nagrinėja suimtųjų, nuteistųjų (probuojamųjų) ir kitų asmenų pareiškimus (prašymus), pasiūlymus ir skundus dėl galimų personalo neteisėtų veiksmų, rengia atsakymų projektus.“

Skundo tyrimui reikšminga teismų praktika

11. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2014 m. balandžio 9 d. aprobuotame praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinime nurodė:

11.1. *13.2 papunktis* – „Šio teisinio reguliavimo kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad Pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui: įstatymo viršenybės, reiškiančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Viešojo administravimo įstatymo 3 str. 1 p.) (2012 m. gruodžio 20 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁸²²-3206/2012). Laisvės atėmimo institucijų sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis pagrįsti sprendimo motyvai, kurie, be kita ko, atitiktų Viešojo administravimo įstatymo 8 straipsnyje numatytus reikalavimus (2011 m. balandžio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-2876/2011)“;

11.2. *94 punktas* – „Konstitucinės teisės kritikuoti bei skūsti valstybės institucijų bei pareigūnų sprendimus užtikrinimo laisvės atėmimo vietose svarba ne kartą pripažinta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo. Administracinėje byloje Nr. I143-22/2011 teisėjų kolegija pažymėjo, kad Bausmių vykdymo kodekso 11 straipsnio 1 dalies 2 punkto bei 100 straipsnio nuostatos, kiek tai susiję su nuteistųjų teise kreiptis su pasiūlymais, prašymais (pareiškimais) ir skundais į valstybės ar savivaldybės instituciją ar įstaigą, pareigūną – yra konkretizuota Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnio 2 dalimi laidojamos piliečių teisės kritikuoti ir apskūsti valstybės įstaigų ar pareigūnų sprendimus išraiška. Jose yra įtvirtinta nuteistųjų, *inter alia* atliekančių laisvės atėmimo bausmes, konstitucinė teisė kritikuoti bei skūsti valstybės institucijų bei pareigūnų sprendimus. Bausmių vykdymo kodekso 10 straipsnio 1 dalis nustato, kad bausmes atliekantys Lietuvos Respublikos piliečiai turi visas Lietuvos Respublikos piliečiams įstatymų nustatytas teises, laisves ir pareigas su apribojimais, kuriuos numato Lietuvos Respublikos įstatymai ir teismo nuosprendis. Nėra jokių teisinių argumentų teigti, jog šios konstitucinės teisės įgyvendinimui nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmes, gali būti taikomi apribojimai, nenumatyti įstatymuose ar neišplaukiantys iš jų (2011 m. gruodžio 27 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. I143-22/2011)“;

11.3. *95 punktas* – „[...] atitinkamoms valstybės institucijoms, taip pat ir atsakovui, kyla pareiga užtikrinti visas galimybes nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmes, tinkamai ir laiku įgyvendinti konstitucinę teisę kritikuoti bei skūsti valstybės institucijų bei pareigūnų sprendimus. [...].“

Seimo kontrolierių darbo praktika

12. Seimo kontrolierių įstaigai vykdant nacionalinę kankinimų prevenciją, Žmogaus teisių biuras atliko patikrinimą Marijampolės pataisos namuose; 2014 m. gegužės 29 d. ataskaitoje Nr. 2014/1-60(15) *Dėl žmogaus teisių padėties Marijampolės pataisos namuose* nurodyta:

12.1. *IV skyrius* „Išvados“

(4.3 *punktas*) „iš nuo 2014 m. sausio 1 d. iki 2014 m. gegužės 1 d. atliktų 1392 kratų filmuota tik viena krata“;

12.2. *V skyrius* „Rekomendacijos“

(5 *punktas*) „Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimą nustatytas aplinkybes [...], Marijampolės pataisos namų direktoriui [...] rekomenduoja imtis priemonių užtikrinti, kad: [...] 5.3. atliekant didesnio masto kratas, jos būtų filmuojamos.“

13. Seimo kontrolierių įstaigos 2015 m. lapkričio 20 d. ataskaitoje Nr. 2015/1-99 *Dėl žmogaus teisių padėties Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime, Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje kalėjime ir Panevėžio pataisos namuose* nurodyta:

13.1. IV skyrius „Išvados“

(28 punktas) „Trūkumai dėl specialiųjų priemonių naudojimo, kratų ir nuobaudų atlikimo“:
[...] 28.2. „kratos nėra filmuojamos (Panevėžio PN) arba filmuojamos tik kelios kratos per metus (Kauno TIPN)“;

13.2. V skyrius „Rekomendacijos“

(29 punktas) „Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus nustatytas aplinkybes [...], rekomenduoja Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorei Živilei Mikėnaitei imtis priemonių užtikrinti, kad: [...] 29.3. siekiant apsaugoti ne tik laikomų asmenų, bet ir pareigūnų, nepagrįstai kaltinamų netinkamai elgiantis, interesus, apsvarstyti galimybę teisės aktuose (Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijoje) įtvirtinti galimybę filmuoti kratas.“

13.3. Kalėjimų departamento 2016 m. vasario 4 d. rašte Nr. 1S-410, kuriuo buvo atsakyta į Seimo kontrolierių įstaigos 2015 m. lapkričio 20 d. ataskaitoje Nr. 2015/1-99 pateiktas rekomendacijas, nurodoma: „Kalėjimų departamentas išanalizavęs laisvės atėmimo vietų įstaigų pateiktą informaciją apie pasiūlymus ir galimybes filmuoti kratas, bei atsižvelgęs į Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus rekomendacijas, laisvės atėmimo vietų įstaigoms 2015 m. kovo 12 d. raštu Nr. 1S-900 [...] rekomendavo, atsižvelgus į įstaigoje turimas technines priemones, jų technines galimybes bei žmogiškuosius išteklius filmuoti: 1. Kratas tų patalpų ir teritorijų (gyvenamųjų, gamybinių, drausmės ir pan.), kuriose gyvena, dirba ar atlieka paskirtas nuobaudas nuolatos konfliktuojantys su pareigūnais nuteistieji ir suimtieji; 2. Bendrąsias kratas, užfiksuojant patalpų, kuriose bus atliekama krata, būklę iki kratos bei po atliktos kratos; [...] 4. bendrų mokymų su Viešojo saugumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, policijos ir kitų tarnybų pareigūnais metu atliekamas kratas.“

Išvados

14. Atsižvelgiant į Skunde nurodytas aplinkybes, tyrimo metu surinktą informaciją ir teisinį reglamentavimą, tyrimo išvados bus pateikiamos dėl kiekvienos iš šių dalių atskirai:

14.1. dėl Prevenčinės grupės pareigūnų veiksmų;

14.2. dėl Vilniaus pataisos namų pareigūnų veiksmų nagrinėjant Pareiškėjo kreipimąsi.

Dėl Prevenčinės grupės pareigūnų veiksmų

15. Pareiškėjas Skunde teigia, kad 2016 m. birželio 22 d. Vilniaus pataisos namų drausmės grupėje atliktos bendrosios kratos metu Prevenčinės grupės pareigūnai prieš jį ir kitus nuteistuosius vartojo fizinį smurtą.

16. Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 4 punkte ir 4 dalyje nustatyta, kad skundo tyrimas nutraukiamas paaiškėjus, jog skundas tuo pačiu klausimu buvo išnagrinėtas arba yra nagrinėjamas teisme.

17. Seimo kontrolieriaus atlikto tyrimo metu gauti duomenys patvirtina tai, kad Skunde išdėstytos aplinkybės atitinka Pareiškėjo Vilniaus apygardos administraciniam teismui pateiktame skunde išdėstytas aplinkybes apie Prevenčinės grupės pareigūnų jo atžvilgiu galimai vartotą smurtą ir teismas priėmė nagrinėti Pareiškėjo skundą teisme (šios pažymos 7 punktas).

18. Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytas nustatytas aplinkybes, remiantis Seimo kontrolierių įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 4 punktu ir 4 dalimi, darytina išvada, kad tęsti šio klausimo nagrinėjimą nėra pagrindo, todėl Skundo dalies dėl Prevenčinės grupės pareigūnų

veiksmų (prieš Pareiškėją galimai vartoto smurto) tyrimas nutrauktinas.

19. Pagal Seimo kontrolieriui Kalėjimų departamento pateiktą informaciją, Vilniaus pataisos namuose 2016 m. birželio 22 d. atliekama bendroji krata Prevenčinės grupės pareigūnų nebuvo filmuojama, nes įpareigojimo filmuoti tokio tipo kratas teisės aktai nenumato (šios pažymos 5 punktas). Atkreipiamas dėmesys į tai, jog, nors teisės aktai imperatyviai ir nenumato, kad kratos pataisos įstaigose turi būti filmuojamos, tačiau Seimo kontrolierių įstaigos darbo praktikoje jau ne kartą buvo akcentuota, kad siekiant apsaugoti ne tik laikomų asmenų, bet ir pareigūnų, nepagrįstai kaltinamų netinkamai elgiantis, interesus, kratos pataisos įstaigose turėtų būti filmuojamos (šios pažymos 12–13 punktai). Kalėjimų departamentas 2015 m. kovo 12 d. raštu Nr. 1S-900 laisvės atėmimo vietų įstaigoms rekomendavo, filmuoti kratas tų patalpų ir teritorijų (gyvenamųjų, gamybinių, drausmės ir pan.), kuriose gyvena, dirba ar atlieka paskirtas nuobaudas nuolatos konfliktuojantys su pareigūnais nuteistieji ir suimtieji; bendrąsias kratas, užfiksuojant patalpų, kuriose bus atliekama krata, būklę iki kratos bei po atliktos kratos; bendrų mokymų su Viešojo saugumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, policijos ir kitų tarnybų pareigūnais metu atliekamas kratas.

Dėl šių priežasčių Kalėjimų departamento direktorei pakartotinai rekomenduotina imtis priemonių, kad pataisos įstaigose atliekamos kratos būtų filmuojamos, taip pat imtis priemonių užtikrinti, kad visos kratos, kuriose dalyvauja Prevenčinės grupės pareigūnai, būtų filmuojamos vaizdo kameromis ir vaizdo registratoriais.

20. Seimo kontrolieriui Kalėjimų departamento pateiktoje informacinėje medžiagoje taip pat nurodoma, kad Prevenčinės grupės pareigūnai dėvi juodos spalvos kombinezoną bei juodos spalvos viso kūno apsaugas su šalmu; po šalmu dedamas pošalmis, kuris dalinai dengia veidą; kiekvieno pareigūno šalmas yra sunumeruotas, pagal kurį pareigūnas lengvai identifikuojamas.

Seimo kontrolieriaus atlikto tyrimo metu peržiūrėjus Kalėjimų departamento tinklalapyje viešai prieinamą vaizdo medžiagą apie Prevenčinės grupės pareigūnų veiklą, nustatyta, kad Prevenčinės grupės pareigūnų šalmai yra žymimi šalmo galinėje dalyje baltos spalvos skaitmenimis. Europos Komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) po apsilankymo 2016 m. rugsėjo 5–15 dienomis Lietuvos įkalinimo įstaigose pateiktoje pirminėje ataskaitoje pažymėjo, kad turi būti užtikrinama reali galimybė identifikuoti kalinamųjų atžvilgiu veiksmus atlikusius pareigūnus. Remiantis nustatytais aplinkybėmis, darytina išvada, kad pareigūno šalmo žymėjimas tik jo galinėje dalyje nesudaro realios galimybės identifikuoti veiksmus atlikusį pareigūną, nes pareigūnai atlikdami veiksmus visada būna atsisukę veidu į asmenis, kurie nugaros pusėje esančio žymėjimo negali matyti. Dėl šių priežasčių Kalėjimų departamento direktorei rekomenduotina imtis papildomų priemonių užtikrinti, kad būtų galima realiai identifikuoti tam tikrus veiksmus prieš asmenis atlikusius Prevenčinės grupės pareigūnus.

21. Seimo kontrolieriui kartu su 2016 m. spalio 27 d. Kalėjimų departamento raštu Nr. 1S-4258 „Dėl informacijos pateikimo“ buvo pateiktas Kalėjimų departamento direktoriaus 2016 m. birželio 21 d. įsakymas Nr. V-210, kuriuo Imuniteto skyriaus pareigūnui V. Š. ir kitiems Priežiūros bei Kriminalinės žvalgybos skyriaus pareigūnams 2016 m. birželio 22 d. buvo pavesta vykti į Vilniaus pataisos namus užtikrinti vidaus tvarką kratų metu bei užkardyti galimus teisės pažeidimus.

Imuniteto skyriaus nuostatų 8.2 punkte (šios pažymos 10.1 punktas) reglamentuota, kad Imuniteto skyriaus vienas iš veiklos tikslų yra organizuoti ir vykdyti probacijos ir bausmių vykdymo sistemų personalo tarnybinių nusižengimų ir darbo drausmės pažeidimų prevenciją ir tyrimą. Pagal šių nuostatų 9.7 ir 9.18 punktus (šios pažymos 10.2 punktas), Imuniteto skyrius atlieka tarnybinius patikrinimus dėl personalo tarnybinių nusižengimų ir darbo drausmės pažeidimų; nagrinėja suimtųjų, nuteistųjų (probuojamųjų) ir kitų asmenų pareiškimus (prašymus), pasiūlymus ir skundus dėl galimų personalo neteisėtų veiksmų, rengia atsakymų projektus; kontroliuoja, kaip įstaigų personalas laikosi Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų valstybės tarnautojų ir

pareigūnų etikos principų (nuostatų 9.16 punktą).

Seimo kontrolieriaus nuomone, Imuniteto skyriaus pareigūnų dalyvavimas Prevencinės grupės veikloje sudaro prielaidas abejoti Imuniteto skyriaus galimybėmis atlikti išsamius ir nešališkus tyrimus dėl Prevencinės grupės pareigūnų veiksmų, atliktų vykdant šiai grupei pavestas funkcijas, kai šios grupės veikloje dalyvauja ir Imuniteto skyriaus pareigūnai. Dėl šių priežasčių Kalėjimų departamento direktorei rekomenduotina įvertinti, ar Imuniteto skyriaus pareigūnų dalyvavimas Prevencinės grupės veikloje, atliekant šiai grupei pavestas funkcijas, nekelia abejonių dėl Imuniteto skyriaus galimybių atlikti objektyvius, išsamius ir nešališkus tyrimus dėl Prevencinės grupės pareigūnų veiksmų, atliktų vykdant šiai grupei pavestas funkcijas, taip pat rekomenduotina imtis priemonių užtikrinti, kad Imuniteto skyriaus pareigūnų atliekami tyrimai nekeltų jokių abejonių dėl jų išsamumo, objektyvumo ir nešališkumo.

Dėl Vilniaus pataisos namų pareigūnų veiksmų nagrinėjant Pareiškėjo kreipimąsi

22. Pareiškėjas Skunde nurodo, kad dėl 2016 m. birželio 22 dienos įvykių kreipėsi į Vilniaus pataisos namų administraciją, prašydamas ištirti, dėl kokių priežasčių buvo vartojamas fizinis smurtas, tačiau atsakymo į šį kreipimąsi negavo.

23. Viešojo administravimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad administracinė procedūra – pagal šį įstatymą viešojo administravimo subjekto atliekami privalomi veiksmai nagrinėjant asmens skundą ar pranešimą apie viešojo administravimo subjekto veiksmais, neveikimu ar administraciniais sprendimais galimai padarytą asmens, nurodyto skunde ar pranešime, teisių ir teisėtų interesų pažeidimą ir priimant dėl to administracinės procedūros sprendimą.

24. Vilniaus pataisos namai 2016 m. birželio 23 d. gavo Pareiškėjo 2016 m. birželio 22 d. kreipimąsi, reg. Nr. 50-1144(1), kuriame jis nurodė, kad skelbia bado akciją, kol Vilniaus pataisos namų direktorius raštu neatsakys, kodėl jo vadovaujamoje įstaigoje 2016 m. birželio 22 d. nebuvo užtikrintas Pareiškėjo saugumas, kai apie 11 val. į jo kamerą (drausmės grupė, [...] kamera) įėjo pareigūnai („VRM kareiviai“) ir liepė išeiti į lauką; vykdydamas nurodymą išėjo iš kameros ir laiptinės aikštelėje tarp pirmo ir antro aukšto bei prie durų į lauką Pareiškėjas buvo sumuštas kaukėtų pareigūnų. Maždaug valandą laiko jam prastovėjus iškeltomis rankomis ir išskėstomis kojomis prie sienos, pagal pareigūnų nurodymus grįžtant į gyvenamąją kamerą laiptinėje buvo pakartotinai sumuštas, nors vykdė visus pareigūnų nurodymus, nesipriešino, rankas laikė už nugaros.

Pareiškėjas reikalavo atlikti išsamų tyrimą, pristatyti jį medicinos darbuotojų apžiūrai, kad būtų užfiksuoti kūno sumušimai. Taip pat prašė šį kreipimąsi užregistruoti, įteikti jo kopiją ir pateikti raštišką atsakymą į kreipimąsi. Vilniaus pataisos namuose 2016 m. liepos 4 d. buvo gautas Pareiškėjo kreipimasis, reg. Nr. 50-1193(1), kuriame jis nurodė, kad nutraukia 2016 m. birželio 22 d. pradėtą bado akciją.

Seimo kontrolieriui Vilniaus pataisos namų pateiktame rašte rašoma, kad 2016 m. birželio 22 d. Pareiškėjas kartu su kitais nuteistaisiais paskelbė bado akciją dėl, jų manymu, neteisėtų pareigūnų veiksmų. 2016 m. liepos 4 d. Pareiškėjas nutraukė badavimą. Pasak Vilniaus pataisos namų administracijos, atsižvelgiant į tai, kad Pareiškėjas nutraukė bado akciją ir išnyko 2016 m. birželio 23 d. pareiškime nurodytos badavimo priežastys, raštiškas atsakymas į pareiškimą Pareiškėjui nebuvo įteiktas.

Pareiškėjo 2016 m. birželio 23 d. kreipimasis direktoriaus rezoliucija buvo nukreiptas Apsaugos ir priežiūros skyriaus viršininkui D. Č. ir įstaigos direktoriaus pavaduotojui A. L. (Seimo kontrolieriui vardai ir pavardės žinomi) – tokiu būdu buvo pradėta administracinė procedūra. Pažymėtina, jog nors Pareiškėjas 2016 m. liepos 4 d. nutraukė bado akciją, tačiau nėra pagrindo teigti, kad dėl to išnyko 2016 m. birželio 22 d. kreipimesi nurodytos badavimo priežastys ir atsirado pagrindas neteikti Pareiškėjui atsakymo į jo kreipimąsi.

25. Viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 12 punkte nurodyta, kad administracinė procedūra baigiama administracinės procedūros sprendimo priėmimu. Taigi, Vilniaus pataisos namų administracijai nepriėmus administracinės procedūros sprendimo, Pareiškėjas neteko galimybės tokį sprendimą skųsti Kalėjų departamentui privalomąja ikiteismine tvarka, vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso 183 straipsniu, ir taip ginti savo teises. Tokiu būdu buvo sudarytos prielaidos apriboti Pareiškėjui Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą teisę kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, skųsti jų sprendimus.

Pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką, atitinkamoms valstybės institucijoms kyla pareiga užtikrinti visas galimybes nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmes, tinkamai ir laiku įgyvendinti konstitucinę teisę kritikuoti bei skųsti valstybės institucijų bei pareigūnų sprendimus. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra konstatavęs, kad nėra jokių teisinių argumentų teigti, jog šios konstitucinės teisės įgyvendinimui nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmes, gali būti taikomi apribojimai, nenumatyti įstatymuose ar neišplaukiantys iš jų (šios pažymos 11 punktas).

26. Atsižvelgiant į šios pažymos 22–25 punktuose išdėstytą aplinkybių visumą, darytina išvada, kad Vilniaus pataisos namai, nepriėdami administracinės procedūros sprendimo dėl Pareiškėjo 2016 m. birželio 23 d. kreipimosi, nesilaikė Viešojo administravimo įstatymo reikalavimų ir sudarė prielaidas apriboti Pareiškėjo konstitucinę teisę kritikuoti bei skųsti valstybės institucijų bei pareigūnų sprendimus. Remiantis pirmiau išdėstytą aplinkybių visuma, ši Pareiškėjo skundo dalis pripažintina pagrįsta.

Vilniaus pataisos namų direktoriui rekomenduotina imtis priemonių, kad Vilniaus pataisos namuose gauti asmenų kreipimaisi būtų nagrinėjami laikantis teisės aktuose nustatytos tvarkos ir reikalavimų, asmenims būtų pateikiami motyvuoti ir teisiškai pagrįsti atsakymai.

III. SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI

27. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 3 punktu, nusprendžia:

X skundo dalies dėl Prevencinės grupės pareigūnų veiksmų tyrimą nutraukti.

28. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, nusprendžia:

X skundo dalį dėl Vilniaus pataisos namų pareigūnų veiksmų nagrinėjant jo kreipimąsi pripažinti pagrįsta.

IV. SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

29. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 14 ir 17 punktais, Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorei Živilei Mikėnaitei rekomenduoja:

29.1. imtis priemonių, kad pataisos įstaigose atliekamos kratos būtų filmuojamos, taip pat imtis priemonių užtikrinti, kad visos kratos, kuriose dalyvauja Prevencinės grupės pareigūnai, būtų filmuojamos vaizdo kameromis ir vaizdo registratoriais;

29.2. imtis papildomų priemonių užtikrinti, kad būtų galima realiai identifikuoti tam tikrus veiksmus prieš asmenis atlikusius Prevencinės grupės pareigūnus;

29.3. įvertinti, ar Imuniteto skyriaus pareigūnų dalyvavimas Prevencinės grupės veikloje, atliekant šiai grupei pavestas funkcijas, nekelia abejonių dėl Imuniteto skyriaus galimybių atlikti objektyvius, efektyvius, išsamius ir nešališkus tyrimus dėl Prevencinės grupės pareigūnų veiksmų, atliktų vykdant šiai grupei pavestas funkcijas;

29.4. imtis priemonių užtikrinti, kad Imuniteto skyriaus pareigūnų atliekami tyrimai nekeltų jokių abejonių dėl jų išsamumo ir nešališkumo.

30. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 17 punktu, Vilniaus pataisos namų direktoriui Arvydui Ižiškai rekomenduoja imtis priemonių, kad Vilniaus pataisos namuose gauti asmenų kreipimaisi būtų nagrinėjami laikantis teisės aktuose nustatytos tvarkos ir reikalavimų, asmenims būtų pateikiami motyvuoti ir teisiškai pagrįsti atsakymai.

31. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalimi, prašyčiau šias rekomendacijas išnagrinėti ir apie jų nagrinėjimo rezultatus informuoti iki 2017 m. sausio 30 dienos.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas